

Jezsó Ákos

Bátorságpróba

(regényrészlet)

Azon a nyáron Ádám három hetet töltött a nagyszüleinél. Vagy ahogyan őket hívta, a kovácsházi mamánál és papánál, megkülönböztetendő az apai nagyszülőkétől, akik az ország túlsó felén, a Győr melletti Abdán éltek.

Kovácsháza: a felhőtlen, önfelelt szabadság hazája. Különösen egy pesti gyereknek, aki ég és föld között, egy tízemeletes ház harmadik emeletén lakott, és csak az erkélyről látta a fűvet, a virágokat és bokrokat, itt meg közöttük csavaroghatott és mezítláb mehetett, vagy a műanyag, csatos szandáljában, beleugorhatott a pocsolóba, nem baj, legfeljebb piszkos lesz a lába, este úgymegmossa.

Minden nap kiment a strandra, ahol Franciska nénye volt a büfés. Nagyanyjától reggelente mindig kapott egy húszast, ami nagy pénz volt, pláne akkor, ha el sem kellett költenie, mert a nagynénje addig csavarta a pénztárgép kurbliját, amíg az nem jött ki, hogy nem kell fizetni. Ilyenkor mindig összekacsintottak, Ádám meg behabzsolta az ingyen, ajándékba kapott sült kolbászt zsíroskenyérrel, lilahagymával, és megitta a porceláncsatos üvegben árult málnaízű Hüsit. Franciska aztán este anyussal elszámolt, így a népgazdaságot sem érte kár, anyus pedig reggel az unokájának odaadta a következő húszast.

– Apusnak ne szólj róla! – súgta Ádámnak, és összemoszolyogtak. Apus

persze mindenről tudott, de úgy tett, mintha...

A strandon hamar összeverődtek a gyerekek. Egyidősek, egyívásúak. Átfocizták a délelőttöt, észre sem vették, hogyan múlik az idő. Amikor pedig elfáradtak, leheveredtek a kerítés melletti hatalmas fűzfa árnyékába. Pihegtek, nézték, ahogyan a szél apró rebbenésére meghajlanak a fűz vékony ágai, ahogy a felhők vonulnak az égen és közben a Tenkes kapitányáról, meg Pirx kapitány kalandjairól beszélgettek. Aztán a Németh Tóni felsóhajtott:

– Szegény Lumumba!

– Miért, mi van vele? – kérdezte Ádám.

– Hát még ezt sem tudod? Te semmi lényegest nem tudsz? Meghalt! Elütötte valami pesti főmuki, de erről tilos beszélni, mert elvisznek a zsaruk! – válaszolta a nagy Durcsányszky, az öccse pedig titokzatos arccal bólogatott és elhúzta a mutatóujját a szája előtt.

– Szegény! – válaszolt Ádám elkomorodott arccal. Szerette Lumumbát, bár csak egyszer találkoztak, de a falu évek óta róla beszélt, és valóságos látványosság volt, amikor csattogó láncú Csepel biciklijével végigtekert a Fő utcán. Hosszú idő múlva tudott csak megszólalni.

– Emlékeztek? Tavaly, amikor ugyanígy lógtunk itt a fa alatt, a kis Kovács szúrta ki, hogy az öregek me-

dencéjében áztatja magát a Lumumba, mi pedig odafutottunk hozzá, ő pedig mesélt nekünk Rózsa Sándorról! Hogy milyen jó betyár volt, senkit sem bántott, csak a gazdagokat, és mennyire szerette a gyerekeket. Meg hogy harcolt a hazáért, '48-ban!

Így volt, mindenki bólogatott.

– Vigyünk virágot a sírjára! – mondta Ádám. Az ötlet mindenkinek tetszett. Összeszedték a holmijukat, s a kabinsor mögé futottak, ahol egy méretes lyuk tátongott a kerítésen. A rutinosabb kovácsházaiak itt szokták meglátogatni a strandot. Sokkal olcsóbb, mintha a pénztárt választanák. A lyuk még tavaly keletkezett. Akkor még akkora volt, hogy csak egy kutya tudott átbújni rajta, de a fiatalság gondoskodott arról, hogy megfelelő méretűre táguljon.

– Honnan vegyünk virágot? – kérdezte Ádám, miután utolsónak bújt ki a kerítésen.

– A munkásörtség gyakorlóterén nagyon szép virágok vannak. Kardvirágok. Meg rózsák is! – válaszolta határozott hangon a nagy Durcsányszky. Ádám visszakérdezett:

– Hát ezt meg honnan tudod?

– Mit gondolsz, anyák napjára honnan vittem virágot? – kapta meg a választ, és mivel a nagy Durcsányszky volt közöttük a legerősebb, senki sem kérdezte meg, hogy akkor mi is van azokkal az anyák napi virágokkal.

Korhadt lécek takarták a munkásörtség gyakorlóterének hátsó kerítését. A szürke festék már régen megkopott, csak imitt-amott látszott a színe, a '60-as évek elején felpingált méteres fehér betűk alkotta szöveg pedig alig-alig tűnt elő. Csak egy jelszót, egyetlen egyet lehetett teljesen kivenni, elejétől

a végéig: „Reakció pusztuljon!” A többi felirat tartalmát inkább csak sejteni lehetett abból a néhány szófoszlányból, amit meghagyott az idő. Mindenesetre az biztosnak tűnt, hogy azok meg a szocializmus diadaláról tanították a dolgozó parasztság Kovácsházán egységbe tömörülő sokaságát. Meg minden bizonnyal a békéről is taníthatott néhány felirat, hiszen ezt a szót több helyen is el lehetett olvasni, valahogy nem falta fel az idő.

A gyakorlóteret a munkásörtség főutcára néző parancsnokságának egyemeletes épülete és a teherautógarázs mögött alakították ki, mégpedig úgy, hogy kifutott egészen a KISZ-lakótelepig. Futópálya, távolugró homokpad, földtöltéssel körbevett lőtér és az elmaradhatatlan focipálya, ahol a nép lelkes fiaiból a munkásörök közé állt élcsapat szabadon sportolhatott. A kerítés mellett pedig virágok. Végig, a korhadt lécek mentén. Meg is dicsérte a városi munkásörparancsnokot Kovács elvtárs, aki Szegedről személyesen jött le a Lenin-sapkás egyenruhájában, hogy tájékozódjon, hiszen hírért vette, hogy itt, a végeken milyen kiváló a harci morál és a néphatalom iránti hűség, amelynek a jeleként a helyi munkásörök a határörséggel együttműködve a Kovácsháza mögötti nádasban elfogták azt a két románt, aki átlépte az államhatárt. Pedig azok határozottan be akarták csapni a munkásöröket. De a nép fiait nem lehet becsapni! Még akkor sem, ha az a két román magyarul beszélt, és azt mondták, hogy a szomszédos szocialista országban őket üldözik, mert magyarok. De a munkásörök átláttak a szitán, és a románokat átadták a hatóságoknak. Ráadás képp pedig ilyen szép virágokat is ültettek a gyakorlóterre.

Kovács elvtárs a Lenin-sapkája alatt roppant elégedetten szemlélte meg a gyakorlóteret, a falu krémje, a párttitkár, a tanácselnök és a helyi munkásörparancsnok pedig követte, bármerre is ment. Estére elvtársi egyetértésben be is rúgtak mindannyian a Kacsza Presszó díszteremnek kinevezett egyetlen termében, amelyet erre az alkalomra lefoglalt a munkásárség. Még cigányt is hozattak Makóról, a Popeye és bandája nevű együttest, amely jóval éjfélén túlig húzta a talpalávalót.

A hátsó kerítésnél másnap mutatta az utat a nagy Durcsányszky, hiszen ő már ismerte a járást. Tudta, hogy melyik deszka van annyira elkorhadva, hogy enyhe nyomásra is megadja magát. A résbe először csak a fejét dugta be. Körbenézett, de nem látott semmi gyanúsat. Semmi mozgás. A munkásárség éberségét elaltatta az esti dorbézolás. Még a garázs mögé ültetett tölgyfa ágai is aludtak. Először a nagy Durcsányszky bújt át, aztán az öccse, majd sorra a többiek, és egy pillanat múlva már mindannyian ott lapultak a kardvirágok között.

– Ez jó lesz? – kérdezte a nagy Durcsányszky. A többiek bólogattak, de leginkább csak azért, hogy leplezzék félelmüket, hiszen mégiscsak egy fegyveres testület laktanyájába hatoltak be, mégpedig azért, hogy ott lopjanak. Tudták: itt akár rájuk is lőhetnének.

Villámgyorsan letépdesték a körülöttük lévő kardvirágokat, az összeset, egyet sem hagytak, még mutatóban sem, aztán vissza, a résen keresztül. Lóhalálban futottak, meg sem álltak a KISZ-lakótelep túlsó végén lévő öreg temetőig, amelynek a kövesút felőli részén egymás mellett nyolc, hajdánán, még az első, nagy háború előtt

épített kriptá árvalkodott. Lepusztult állapotban volt az öreg temető, hajdani szépségéből semmi sem maradt, az élők épp úgy elfeledkeztek róla, mint ahogyan az oda temetett kovácsházaiakról is. Évtizedek óta senki sem látogatta. Azóta, hogy a tanács kijebb egy új temetőt nyitott, közvetlenül a Szárazér kanyargó partjára támaszkodó strand mögött. Az öreg temetőben pedig a vadon burjánzó növényzet visszavette jussát. Fák, bokrok és gaz, égig érő rendetlenségben. Meg vadrózsa, amely szinte áthatolhatatlan sűrűséggel nőtt be mindent. A kövesút melletti kriptasor ázottan, foszlott vakolattal árvalkodott. A két középsőnek már a teteje is beszakadt, a Bittó-kripta faláról pedig az összes vakolatot lemarta az idő. Kilátszottak a csupasz téglák. Az egykoron nagyobb földbirtokkal rendelkező környékbeli családok ezekben a kriptákba temetkeztek, de amióta Kovácsházára is berobbant a népi demokrácia, már senki sem hozott ide virágot és senki sem imádkozott a holtak lelkéért.

A nagy Durcsányszky egészen idáig futott, a többiek pedig lihegve ugyan, de annak ellenére is követték, hogy útközben sok virág hullott ki a kezük közül.

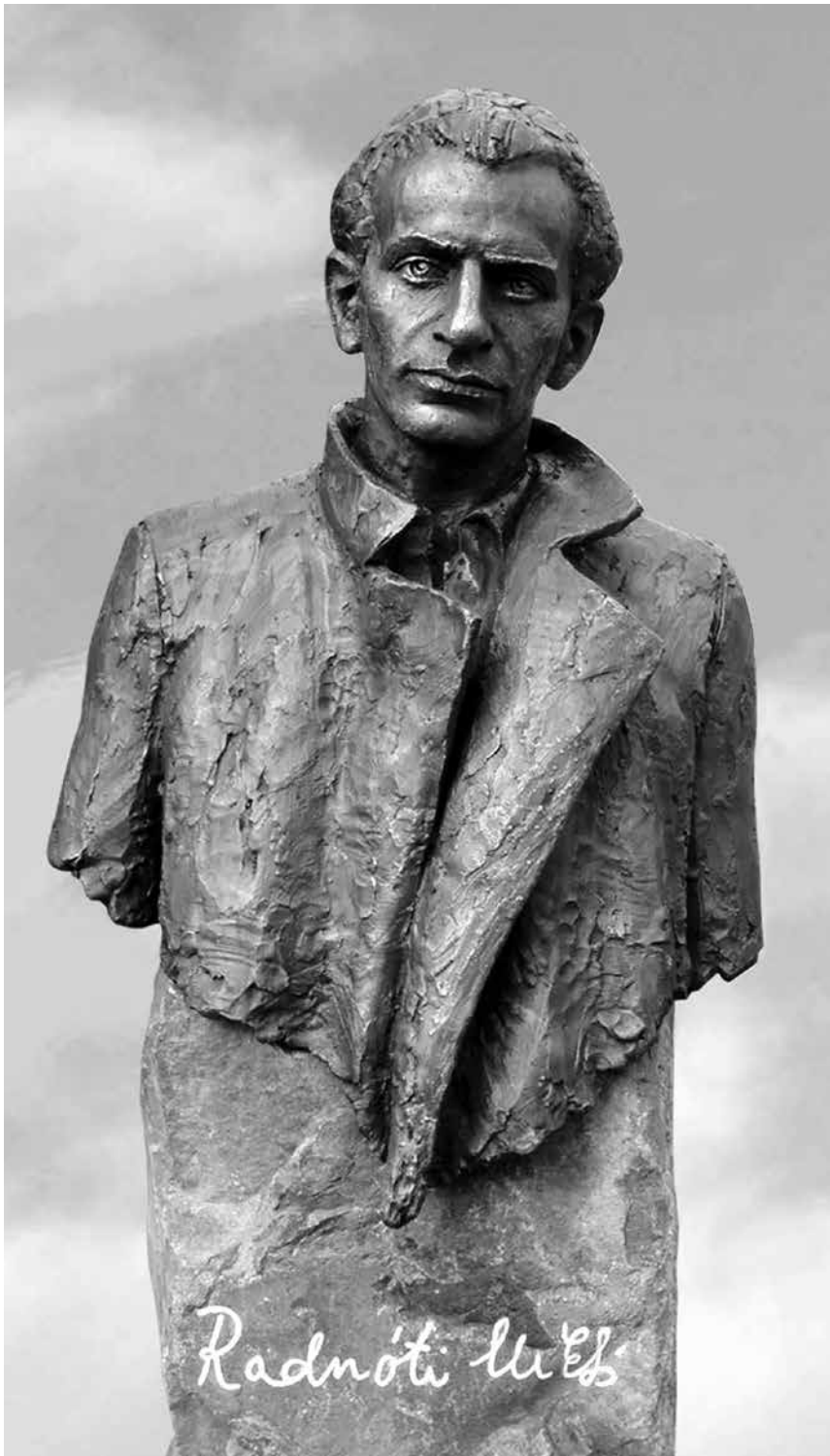
A Simay-kripta ajtaja előtt pihentek meg. Ez volt a legelső, a KISZ-lakótelep felől nézve. Jó darabig csak lihegték.

– Hú, ez nagyon durva volt! – mondta Ádám, aztán hozzátette: – Egy kicsit be is voltam gyulladva.

A kis Durcsányszky sandán rápillantott és megszólalt:

– Mi van, beszartál?

– Nem, nem, dehogy! – hadarta szinte egy szuszra Ádám. De akkor már körbelengte a gyávaság gyanúja.

Radnóti Miklós – bronz, andezit; Nemesradnót (Felvidék, Szlovákia), 2006

Mindenki őt nézte, Ádám pedig fülig pirult.

– Hát, ezt könnyedén be tudod bizonyítani! – mondta a nagy Durcsányszky, aztán a kripta felé bökött és izzó szemmel azt mondta: – Menj be! Egyedül! Menj le, egészen a lépcső legaljáig! A koporsók termébe. Ha meg mered tenni, akkor bátor vagy. Ha nem, akkor gyáva, és többet nem állunk szóba veled.

Ádám elfehéredett. Kezéből kihulltak a kardvirágok. Oda? A holtak közé? A sötét koporsók termébe, a csontvázakhoz? Egyedül?

De akkorra már neki is feszült a nagy Durcsányszky a Simay-kripta ajtajának, csakhogy a rozsdás zsanérok nem fordultak, a pántok nem engedtek, a térdig érő gaz pedig minden erejével marasztalta a fémrózsákkal díszített rozsdamarta vasajtót. A természet még a nagy Durcsánzkynál is erősebbnek tűnt. Leküzdhetetlen akadálnak. Pedig a kápolna ajtaján nem volt lakat, azt már régen leverték, a zárat pedig felfeszítették. Kik és mikor? Ki tudja. Évtizedekkel ezelőtt, de az is lehet, hogy csak pár éve. Megbecstelenítették itt már az összes kápolnát. Sorban, mind a nyolcat.

A rozsdás, öreg ajtó azonban nem mozdult. Őrizte, védte a Simay család holtában is meglévő maradék becsületét a betolakodóktól, a szentségháborítóktól. Mindenkitől, aki meg akarja gyalázni a múlt emlékét, a régi idők örökségét, az ősök hajdani fényét. A valódi örökséget, azt, ami tényleg volt, függetlenül attól, hogy abból mit őrzött az emlékezet és mi maradt meg. Többet már nem tudott tenni ez az ajtó, csak ennyit. De ehhez ragaszkodott. A becsülethez és az ősök tiszteletéhez. Ez

az, amit az új világ el akart söpörni, ez az, amiről az Internacionálé himnuszában azt énekelték az új világ felkent hívei, hogy a „múltat végképp eltörölni, rabszolga had, indulj velünk!” És indultak ezek a hadak. Éjszaka, fosztogatva. Amikor senki sem látta. Még ide is. A kriptákba. Amit ki lehetett fosztani, éppúgy, mint a kastélyokat, a gyárat, vagy a pesti, a debreceni és a kecskeméti palotákat. Vagy kriptákat. Mert oda a holtakat az őseink szép ruhákban, díszmagyarban, öltönyben, kosztümben temették el. S a díszmagyarban ott volt az aranygomb, vagy az ékszer. A gyűrű, a nyaklánc. A kincs, az arany, amit el lehetett venni, lopni, rabolni. Éppúgy, mint a földet vagy a gyárat. Az önzés ősi ösztönére, a rablás világára épült alantas ösztönök még itt is, a határ menti kriptasorban is működtek. Elvettek mindenkيتől mindent. Még a holtaktól is. Nem volt kivétel.

– Mire vártok már? Segítsetek! – mordult a nagy Durcsányszky a többiekre, akik azon nyomban ugrottak és együttes erővel legyűrték a vasajtót, s feltárták az egykori Simay család kápolnáját.

– Tessék! – mutatott befelé, a szélesre tárt ajtó felé, diadalittas képpel a nagy Durcsányszky. Pont úgy, mint egy igazi bandavezér. Mint Rózsa Sándor, akiről tavaly Lumumba mesélt a srácoknak az öregek medencéjében.

Ádám egyik lábáról a másikra állt. Nem akaródzott indulni. Minden szem reá tapadt. Nem bírta ezt a nézést. Nem akart gyávanak tűnni. Az mindennél nagyobb szégyen. Benézett az ajtón. A Nap fénye jódarabon megvilágította a föld alá vezető boltíves lépcsősort. Lépett egyet az ajtó felé, de a küszöbön megállt. A fenébe ezzel a hülyeséggel,

legfeljebb nem jövök ki a strandra, a jövő héten úgyis hazamegyek, Pestre. Kell ez nekem? – gondolta és mélyet szippantott a kripta dohos, bűdös, áporodott levegőjéből. Beszívta a halál szagát. Aztán bizonytalan léptekkel, de megindult.

– Meddig menjek? – kérdezte a harmadik lépcsőfok után.

– Le, az aljáig. Ne félj, innen mi látni fogunk! – válaszolta mosolyogva a kis Durcsányszky. Anyád! – gondolta mérgesen Ádám, és folytatta az utat lefelé, egyre lejjebb és lejjebb. Az első métereknél még kitartott a fenti világosság, de ahogyan haladt előre, úgy lett körülötte egyre sötétebb. Az utolsó lépcsőfoknál már alig látott. Megállt. Kezével kitapogatta a téglafalat, nekitámaszkodott és megvárta, amíg a szeme megszokja az alvilági sötétséget.

Szoba méretű terem fogadta odalent. Középen egy márvány kőasztal, amelyre hajdanán a koporsót rakták, miután lecipelték ide a gyászhuszárok. Szemben, a falon két méretes gyertyatartó. Még a gyertyacsonkok is benne voltak. Alatta egy koporsó, amit az egyik, falba mélyesztett fülkéből rántottak ki.

Jobban körbenézett. A koporsókat befogadó fülkék majd' mind üresen tátongtak. A záró márványlapok a földön, összetörve, a koporsók pedig kiráncigálva, szétszórva, felnyitva, összetörve, széthajigálva. S a hullák, a kripta lakói mind csontvázzá aszalódva feküdtek a nyitott koporsókban. A díszes ruhák még tartották magukat,

a posztó, a selyem, a csipke tartósabb a testnél, amely már rég elenyészett. A koponyák üres szemmel, bambán bámulták a plafont, nem értették, hogy miért háborgatja valaki a nyugalmukat. Csak néhány hajfoszlány csúfoskodott egyikük-másikuk feje helyén.

Eleget látott, megfordult és felviharzott.

– Bátor vagy! – mondta a kis Durcsányszky, és kezet nyújtott. Ádám félrelökte a kinyújtott jobbot. Lépett néhányat, hogy minél távolabb legyen a kriptától, és lerogyott a föbe. Hányinger kerülgette és öklendezett. Felnézett az égre és felkiáltott. Teli torokkal, ahogy csak bírta:

– Istenem! De jó, hogy élek! Nem akarok meghalni!

Szétnyílt a gaz és megjelent a nagy Durcsányszky. Öccse rábólintott.

– Tudtam, hogy megcsinálod. Nézd, hoztam egy dinnyét, neked. Persze, együtt esszük meg, de tiéd a legnagyobb rész. No, menjünk le a Szárazér partjára, és mosakodj meg! Kurva bűdös vagy!

A mézédés dinnye helyre rakott mindent. Jóízűen falták és senkit sem érdekelt, hogy a Róka Erzszi néni kertjéből lett kilopva.

Este volt már, amikor Lumumba sírjához jutottak. Addigra már a virágok felét elhagyták, de még így is maradt néhány szál, amit a fejfához rakhattak. Körbeállták és elmondtak egy Miatyánkot. Közösen, hangosan. Mindegyik gyerek ismerte, pedig egyik sem járt hittanra.

Kölcsey Ferenc ülőszobra – bronz, süttői mészkő; Nagykároly, 2023 – részlet